

Ochrona ludzi przed szkodliwym wpływem plastiku

Nadzór nad wyrobami z tworzyw sztucznych

PRZEMYSŁAW SZEWCZYK, KRZYSZTOF WÓJCIK

Rosnące zużycie tworzyw sztucznych stwarza coraz większe zagrożenia wynikające zarówno z braku popytu na produkty z recyklingu, jak i ich wpływu na środowisko i zdrowie człowieka. Plastik przedostaje się do żywności i wody pitnej, a problemem pozostaje również negatywne oddziaływanie niektórych dodawanych do niego substancji, takich jak ftalany czy bisfenol A, które działają szkodliwie na układ hormonalny i rozrodczy, szczególnie u dzieci¹. W trakcie kontroli tych zagadnień Najwyższa Izba Kontroli ustaliła, że dostępne na rynku materiały i wyroby przeznaczone do kontaktu z żywnością zasadniczo są bezpieczne. Wskazała natomiast słabe strony podejmowanych działań, zwłaszcza jeśli chodzi o zabawki zagrażające dzieciom.

Nadzór nad ochroną konsumentów

W Polsce, w zależności od rodzaju produktów i wyrobów z tworzyw sztucznych, dwie inspekcje, tj. Państwowa Inspekcja Sanitarna (PIS) oraz Inspekcja Handlowa (IH) kontrolują przestrzeganie przepisów normujących zawartość substancji niebezpiecznych w tworzywach sztucznych. Pierwsza sprawdza wyroby mające kontakt z żywnością (np. opakowania i naczynia), druga pozostałe produkty, dla których

takie normy ustanowiono – w szczególności zabawki. Inspekcja Sanitarna funkcjonuje na trzech poziomach: powiatowym (powiatowe stacje sanitarno-epidemiologiczne), wojewódzkim (wojewódzkie stacje sanitarno-epidemiologiczne) i centralnym (Główny Inspektorat Sanitarny, GIS)². W skład Inspekcji Handlowej wchodzi z kolei wyłącznie wojewódzkie inspektoraty inspekcji handlowej, a na szczeblu centralnym jej zadania realizuje Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK).

¹ Źródło: Portal Europejskiej Agencji Chemikaliów: < <https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/pl/chemicals-in-plastic-products> >.

² Szczególną rolę pełnią również – podlegli bezpośrednio Głównemu Inspektorowi Sanitarnemu – państwowi graniczni inspektorzy sanitarni, dokonujący kontroli żywności i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z nią w ramach granicznych kontroli sanitarnych.

Zapobieganie zagrożeniom celem kontroli NIK

Przedmiotem ogólnopolskiej kontroli³ NIK, koordynowanej przez Delegaturę NIK w Łodzi, było zbadanie jak działają inspekcje sprawujące nadzór nad materiałami i wyrobami z tworzyw sztucznych, przeznaczonymi do kontaktu z żywnością (organy PIS) oraz pozostałymi wyrobami z tworzyw sztucznych – w szczególności zabawkami (organy IH). Chciano ocenić czy zapewniają skuteczną ochronę ludzi przed ich szkodliwym wpływem. Kontrolą objęto dwa urzędy centralne – Główny Inspektorat Sanitarny oraz UOKiK i dwanaście urzędów na szczeblu wojewódzkim, wchodzących w skład rządowej administracji zespolonej: sześć wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych i sześć wojewódzkich inspektoratów inspekcji handlowej⁴.

Ustalenia kontroli

Analiza ryzyka

Kontrolowane organy dokonały rzetelnej analizy ryzyka, poprzedzającej opracowanie planów kontroli i poborów próbek, ukierunkowanych na substancje migrujące z wyrobów z tworzyw sztucznych przeznaczonych do kontaktu z żywnością (Inspekcja Sanitarna) oraz ftalany w zabawkach z miękkiego PCW⁵ (Inspekcja Handlowa). Jednak GIS nie zlecił badań zawartości mikroplastiku w żywności oraz wodzie pitnej.

Niemal do końca 2020 r., zarówno w unijnym, jak i polskim prawodawstwie nie uregulowano problematyki zawartości mikrocząstek plastiku w wodzie pitnej i żywności. 12 stycznia 2021 r. weszła w życie przekształcona dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/2184 z 16 grudnia 2020 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi⁶, zgodnie z którą będzie można prowadzić monitoring obecności w niej mikroplastiku. Na opracowanie metod badawczych Komisja Europejska dostała czas do 12 stycznia 2024 r.

Organy PIS nie mają jednak podstaw prawnych, aby podejmować działania służące usuwaniu mikroplastiku z wody pitnej i żywności, ponieważ dotychczas nie występował on w krajowym katalogu parametrów do jego oznaczania.

Kontrole PIS oraz IH

W latach 2017–2019 liczba skontrolowanych przez organy PIS obiektów w całym kraju wyniosła: 4 920, co stanowiło ok. 25% zarejestrowanych zakładów przetwarzających materiały i wyroby przeznaczone do kontaktu z żywnością⁷ (w tym tworzyw sztucznych). Przeprowadzono 7725 kontroli (w tym sprawdzających i interwencyjnych). W ocenie NIK objęcie coroczną kontrolą takiego odsetka zakładów należy ocenić pozytywnie, choć na terenie pięciu

³ Artykuł opracowany na podstawie Informacji o wynikach kontroli: *Ochrona ludzi przed szkodliwym wpływem tworzyw sztucznych*, nr ewid. 203/2020/P/20/071//LLO, Delegatura NIK w Łodzi, luty 2021 r.

⁴ W Białymstoku, Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Wrocławiu i Szczecinie.

⁵ Polichlorek winylu.

⁶ Dz.Urz. W.E. L. 435 z 23.12.2020, s. 1.

⁷ Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej zbiorczo ewidencjonowały zakłady działające w sektorze materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

z sześciu województw objętych badaniem nie udało się w pełni zrealizować planów kontroli na lata 2017–2019: nie wykonano ich łącznie 324. Wynikało to przede wszystkim z problemów kadrowych, konieczności wykonania pozaplanowych kontroli interwencyjnych bądź związanych z powiadomieniami w systemie RASFF⁸, a także wykreślenia zakładów zaplanowanych do kontroli z rejestrów Państwowych Powiatowych Inspektorów Sanitarnych (PPIS). Plany kontroli zostały natomiast w pełni zrealizowane w województwie zachodniopomorskim. Z kolei kontrolowane wojewódzkie inspektoraty inspekcji handlowej zrealizowały plany kontroli dotyczące wyrobów z tworzyw sztucznych, sprawdzając łącznie 529 przedsiębiorców. Przedsiębiorcy działający w sektorze produkcji i handlu produktami niemającymi kontaktu z żywnością nie mieli obowiązku – w przeciwieństwie do tych, którzy dokonywali obrotu materiałami i wyrobami z tworzyw sztucznych, przeznaczonymi do kontaktu z żywnością – rejestracji działalności u organów IH.

Badanie zabawek na obecność ftalanów

Badaniem obecności ftalanów w zabawkach z polichlorku winylu (PCW) zajmowało się tylko Laboratorium UOKiK

w Łodzi (spośród ośmiu laboratoriów tego urzędu). W okresie objętym kontrolą corocznie wykonywano ok. 200 takich badań, tym samym realizując plany. W wypadku zabawek z tworzyw sztucznych liczba próbek zawierających niedozwolone ilości tych substancji, przebadanych przez Laboratorium w Łodzi, kształtowała się na poziomie od 18% do 26,6%. Dane te są zbieżne ze statystykami europejskimi, zawartymi w raporcie technicznym organizacji *Joint Market Surveillance Action on GPSD Products*⁹, zgodnie z którym w niemal co piątej próbce (18%) plastikowych zabawek pobranych na rynku unijnym przekroczone zostały dozwolone poziomy ftalanów. Zdaniem NIK, badania wskazują na wysokie ryzyko ich obecności w zabawkach z PCW, natomiast liczba próbek pobieranych i analizowanych corocznie przez UOKiK jest niewielka, biorąc pod uwagę liczbę zabawek wprowadzanych na rynek¹⁰.

W ocenie NIK czas badania zabawek pod tym kątem był w Łodzi zbyt długi: średni okres oczekiwania na wyniki wynosił w latach 2017–2019 od 25 do 34 dni. Najwyższa Izba Kontroli ustaliła, że przy zapewnieniu odpowiedniej liczby pracowników i aparatury, badania mogłyby

⁸ System wczesnego ostrzegania o niebezpiecznej żywności i paszach (*Rapid Alert System for Food and Feed*), postępowanie organów urzędowej kontroli żywności i innych podmiotów realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa żywności, zgodnie z zasadami określonymi w art. 50-52 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 178/2002 (art. 3 ust. 3 pkt 42 ustawy 25.8.2006 o bezpieczeństwie żywności i żywienia).

⁹ *Final Technical Report: Chemical risks in plasticised toys, covering the period April 2016 – February 2018*, Joint Market Surveillance Action on GPSD Products, 2018, s. 26.

¹⁰ Przykładowo: z danych KAS (pozyskanych w trakcie kontroli NIK) wynika, że w latach 2017–2019 w Polsce dokonano 43 847 zgłoszeń celnych do dopuszczenia do obrotu zabawek, klasyfikowanych do kodów dla zabawek wykonanych z tworzyw sztucznych (należy podkreślić, że w zgłoszeniach celnych nie ma obowiązku podawania ilości sztuk towarów).

być wykonywane nawet w ciągu 5–7 dni. W wypadku części zabawek znajdujących się w obrocie, w których wykryto ftalany w niedozwolonych stężeniach, w trakcie oczekiwania na wyniki badań nadal je sprzedawano. Ustalono, że w trakcie kontroli NIK sprzedano 451 sztuk niebezpiecznych zabawek. W ocenie NIK było to niezgodne z przedłożoną przez UOKiK i przyjętą przez Radę Ministrów w 2015 r. „Polityką ochrony konkurencji i konsumentów”¹¹, w której jako jedno z zadań wymieniono przeciwdziałanie naruszeniom praw konsumentów, natomiast jej celem jest budowa rynku bezpiecznego dla konsumentów przez promowanie pożądaných postaw wśród przedsiębiorców oraz ukierunkowane działania władcze. Wprawdzie w takich przypadkach, po ponownej kontroli Wojewódzkiego Inspektoratu Inspekcji Handlowej (WIIH) i przekazaniu akt spraw do UOKiK, urząd podejmował działania zmierzające m.in. do wycofania z obrotu i zwrotu sprzedawcom zabawek zakupionych przez klientów indywidualnych (nakazywanie dystrybutorom publikacji ogłoszeń prasowych), jednak zdaniem NIK było to działanie następcze, nie dające gwarancji eliminacji wadliwych produktów z rynku.

Działania podjęte przez UOKiK

W związku z ustaleniami kontroli w latach 2017–2019 Prezes UOKiK wszczął na podstawie art. 76 ust. 1 ustawy o systemach

oceny zgodności łącznie 125 postępowań administracyjnych w sprawie wprowadzonych do obrotu wyrobów z tworzyw sztucznych niezgodnych z wymaganiami ze względu na zagrożenie chemiczne. Zakończyły się¹² one wydaniem przez Prezesa, w trybie art. 84 ust. 1 ustawy, 115 decyzji o umorzeniu wszczętego postępowania (w szczególności gdy niezgodność wyrobu z wymaganiami lub niezgodność formalna zostały usunięte, wyrób został wycofany z obrotu lub użytku, odzyskany, zniszczony lub powiadomiono użytkowników o stwierdzonych niezgodnościach z wymaganiami) oraz 9 decyzji w trybie art. 84 ust. 2 ww. ustawy, nakazujących m.in. wycofanie z obrotu wyrobów niespełniających wymagań, nadając im – zgodnie z art. 84 ust. 7 – rygor natychmiastowej wykonalności. Postępowania były, co do zasady, niezwłocznie wszczynane i prawidłowo prowadzone.

Obecność substancji chemicznych w żywności

Badania szkodliwości tworzyw sztucznych pod kątem migracji substancji chemicznych bezpośrednio do żywności były prowadzone z wykorzystaniem własnej bazy laboratoryjnej Państwowej Inspekcji Sanitarnej (nie korzystano z usług podmiotów zewnętrznych), tj. za pośrednictwem 12 (spośród 16) zintegrowanych laboratoriów działających w strukturach Inspekcji. Badania obejmowały ocenę organoleptyczną, migrację globalną i migrację specyficzną

¹¹ Dokument udostępniony na portalu UOKiK pod adresem: https://www.uokik.gov.pl/aktualnosci.php?news_id=11907.

¹² Do dnia zakończenia czynności kontrolnych NIK w UOKiK nadal prowadzone było jedno postępowanie.

do substancji modelowej Tenax¹³, migrację specyficzną pierwszorzędowną amin aromatycznych (poliamid), migrację specyficzną formaldehydu (melamina), a od 2018 r. migrację specyficzną bisfenolu A. W latach 2017–2019 w całym kraju organy PIS zbadały ogółem 4263 próbki materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością¹⁴ w stosunku do zaplanowanych 4122. Uwagę zwraca niewielki odsetek zdyskwalifikowanych (tj. niespełniających wymagań)¹⁵ wyrobów, wynoszący od 0,6% do 1,9%, co zasadniczo świadczy o tym, że materiały i wyroby przeznaczone do kontaktu z żywnością na polskim rynku są bezpieczne.

Z powodu ograniczeń finansowych (zabrakło ok. 520 tys. zł), w 2019 r. nie zrealizowano 47 z 50 zaplanowanych badań próbek w kierunku migracji specyficznej do substancji Tenax (wykonywanych dla całego kraju przez Wojewódzką Stację Sanitarно-Epidemiologiczną w Gdańsku), a wznowiono je dopiero w 2020 r. Zdaniem GIS okresowe ograniczenie ich liczby nie niesło istotnego ryzyka dla konsumentów, z powodu m.in. mniejszego priorytetu tych badań w kontroli materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu

z żywnością, niż np. w wypadku melaminy czy formaldehydu. Najwyższa Izba Kontroli nie podzieliła jednak powyższego poglądu. Wskazała jednocześnie, że we wnioskach do Ministra Zdrowia i Wojewody Pomorskiego GIS podnosił, iż ograniczenie tych badań nie pozwalało na realizację nałożonych na Polskę obowiązków wynikających z przepisów prawa UE.

Z kolei w dwóch Wojewódzkich Stacjach Sanitarно-Epidemiologicznych – w Białymstoku i Wrocławiu – wskutek niedoborów sprzętowych (tj. chromatografów cieczowych), wydłużono czas oczekiwania na wyniki badań trzech próbek produktów badanych w ramach powiadomień RASFF, który wynosił od 28 do 45 dni. W pierwszym przypadku przełożyło się to na sprzedaż konsumentom 12 szt. łyżek nylonowo-stalowych, w przypadku których stwierdzono ponadnormatywną migrację amin aromatycznych.

Powiadomienia w RASFF i RAPEX

Właściwe organy niezwłocznie i co do zasady prawidłowo reagowały na powiadomienia w systemach RASFF i RAPEX¹⁶ o niebezpiecznych produktach z tworzyw sztucznych. Jedynie dwie skontrolowane

¹³ Poli(tlenek 2,6-difenylo-p-fenyleny) – związek symulujący żywność suchą i mrożoną, wykorzystywany w badaniach migracji specyficznej substancji z opakowań.

¹⁴ Dane te obejmują nie tylko tworzywa sztuczne, ale również wyroby wykonane z pozostałych materiałów, np. szkła, metalu itp., zgodnie z rejestrami prowadzonymi przez organy PIS.

¹⁵ Z uwzględnieniem wszystkich przyczyn dyskwalifikacji, w tym: substancji migrujących, oceny organoleptycznej, oznakowania.

¹⁶ Europejski System Szybkiej Wymiany Informacji o Produktach Niebezpiecznych (*Rapid Alert System for Dangerous Non-Food Consumer Products*) – system działający na obszarze Jednolitego Rynku Unii Europejskiej, którego celem jest szybka wymiana informacji między Komisją Europejską a państwami członkowskimi UE na temat produktów nieżywnościowych mogących stanowić zagrożenie dla konsumentów, a także na temat środków podjętych przez poszczególne państwa UE, mających na celu wyeliminowanie zagrożenia dla konsumentów przez ograniczenie lub zakaz wprowadzania danego produktu na rynek.

Wojewódzkie Stacje Sanitarно-Epidemiologiczne (w Poznaniu i Wrocławiu) nierzetelnie przekazały niektóre informacje do Krajowego Punktu Kontaktowego w GIS oraz do innych wojewódzkich stacji sanitarno-epidemiologicznych.

Krajowy Punkt Kontaktowy ds. RASFF funkcjonujący w Głównym Inspektoracie Sanitarnym prawidłowo rozpatrzył w okresie objętym kontrolą łącznie 44 sprawy zgłoszone do systemu, dotyczące materiałów i wyrobów wykonanych z tworzyw sztucznych przeznaczonych do kontaktu z żywnością. Dotyczyły one najczęściej zestawów naczyń lub ich elementów oraz plastikowych kubków (24 przypadki), a ich powodem były w szczególności: migracja formaldehydu, pierwszorzędowych amin aromatycznych i melaminy. 23 powiadomienia zostały zgłoszone przez Polskę w rezultacie przeprowadzonych kontroli przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, natomiast 21 stanowiły powiadomienia przekazane nam przez innych członków sieci.

W rozpatrywaniu powiadomień RASFF brali również udział państwowi wojewódzcy, powiatowi i graniczni inspektory sanitarni, którzy zlecali, a także sami weryfikowali powiadomienia. Działania te podejmowane były niezwłocznie – zazwyczaj w ciągu jednego – dwóch dni od chwili otrzymania zawiadomienia. Jednak nie w każdym przypadku powiatowi inspektorzy podejmowali kontrole „na miejscu” – w 41 ze 137 zakładów objętych działaniami w ramach powiadomień RASFF na terenie województwa dolnośląskiego pozyskali dane telefonicznie oraz drogą elektroniczną. Jednocześnie w przekazanych informacjach podano,

że ustalenia zostały dokonane w związku z kontrolami sanitarnymi, do których zaliczano również i ten sposób pozyskiwania informacji od przedsiębiorców. W ocenie NIK było to nierzetelne.

Z kolei w Wojewódzkiej Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej w Poznaniu, w jednej z sześciu badanych spraw, Wielkopolski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny przekazał m.in. do Krajowego Punktu Kontaktowego niepełną informację na temat wyników jednego z koordynowanych postępowań wyjaśniających. Przedstawiono w niej dane z sześciu powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych z 13 właściwych, (ze względu na zasięg sprzedaży kwestionowanych produktów). Zdaniem NIK stanowiło to naruszenie obowiązku wynikającego z pkt. 7.3 „Procedur Funkcjonowania Systemu Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Paszach” (RASFF), zgodnie z którym organy szczebla wojewódzkiego PIS informują się wzajemnie o wynikach prowadzonych postępowań.

W latach 2017–2019 Prezes UOKiK przekazał za pomocą systemu RAPEX łącznie 394 notyfikacje dotyczące wyrobów stwarzających poważne zagrożenie dla konsumentów i użytkowników wykrytych na terenie Polski, z tego 91 (23%) dotyczyło produktów uwalniających szkodliwe substancje chemiczne z tworzyw sztucznych.

W analogicznym okresie wprowadzono do systemu 27 reakcji, tj. informacji o działaniach podjętych przez polskie organy kontroli w związku ze zgłoszeniami produktów do systemu RAPEX przez inne państwa członkowskie. Analiza przez NIK pięciu zgłoszeń umieszczonych w systemie

przez Polskę wykazała, że wprowadzono je do systemu w okresie od jednego do dwudziestu trzech dni od daty doręczenia stronie decyzji w sprawie umorzenia wszczętego postępowania (trzy zgłoszenia) oraz w ciągu siedmiu i czternastu dni od dnia, gdy decyzja Prezesa UOKiK nakazująca wycofanie z obrotu wyrobu niezgodnego z wymaganiami stała się ostateczna (dwa zgłoszenia). W ostatnim przypadku naruszono dziesięciodniowy termin wynikający z decyzji wykonawczej Komisji (UE) 2019/417 z 8 listopada 2018 r. ustanawiającej wytyczne dotyczące zarządzania unijnym systemem szybkiej informacji RAPEX, utworzonym na mocy art. 12 dyrektywy 2001/95/WE w sprawie ogólnego bezpieczeństwa produktów oraz funkcjonującym w jego ramach systemem zgłoszeń¹⁷. NIK ustaliła, że przyczyną było opóźnienie w przekazaniu informacji o wydaniu decyzji pomiędzy poszczególnymi komórkami organizacyjnymi UOKiK. W przypadku zgłoszeń wprowadzonych do systemu RAPEX przez inne kraje członkowskie każdorazowo UOKiK podjął stosowne działania i zlecił wojewódzkim inspektorom IH przeprowadzenie kontroli u przedsiębiorców.

Współpraca organów IH z KAS

Współpraca organów Krajowej Administracji Skarbowej (KAS) z organami Inspekcji Handlowej przy zapewnieniu bezpieczeństwa wyrobów z tworzyw sztucznych odbywała się z uwzględnieniem postanowień rozdziału III sekcji 3 – „Kontrola

produktów przywożonych do Wspólnoty” rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady WE nr 765/2008 z 9 lipca 2008 roku ustanawiające wymagania w zakresie akredytacji i nadzoru rynku, odnoszące się do warunków wprowadzania produktów do obrotu i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 339/93¹⁸. Jeśli chodzi o bezpieczeństwo chemiczne dotyczące produktów z tworzyw sztucznych, polegała ona m.in. na współdziałaniu podczas występowania przez organy celne z wnioskiem o wydanie opinii, gdy okoliczności wskazywały, że nie spełniają one ogólnych lub szczególnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa lub zasadniczych wymagań czy wzajemnej pomocy przy organizowaniu szkoleń.

Na podkreślenie zasługuje przeprowadzona w 2017 r. przez państwa Grupy Wyszehradzkiej wspólna akcja kontrolna dotycząca bezpieczeństwa zabawek. Oprócz KAS uczestniczyły w niej wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej oraz UOKiK. Wojewódzkie inspektoraty wydały łącznie 58 opinii na temat spełniania wymagań przez zabawki, w tym 49 negatywnych (84%), z czego 25 dotyczyło przekroczenia dopuszczalnego poziomu ftalanów, a w 24 stwierdzono występowanie wyłącznie niezgodności formalnych. Wspólne działania organów celno-skarbowych i Inspekcji Handlowej NIK oceniła jako rzetelne, przynoszące wymierne rezultaty, tj. eliminujące z rynku niebezpieczne zabawki z tworzyw sztucznych.

¹⁷ Dz.U. UE L 73 z 15.3.2019, s. 121.

¹⁸ Dz.Urz. UE L 218 z 13.8.2008, s. 30, ze zm.

Informowanie społeczeństwa o niebezpiecznych wyrobach

GIS i większość skontrolowanych WSSE w prowadzonych działaniach oświatowo-zdrowotnych nie uwzględniła informacji o potencjalnej szkodliwości wyrobów z tworzyw sztucznych. Główny Inspektor upublicznił natomiast komunikaty o niebezpiecznych materiałach i wyrobach przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

W latach 2017–2019 w portalu internetowym Urzędu zamieszczono 13 takich komunikatów, które były również powielane m.in. przez media tradycyjne. W dwóch przypadkach, tj. w WSSE w Białymstoku i w WSSE w Krakowie zostały podjęte konkretne inicjatywy edukacyjne, ocenione przez Najwyższą Izbę Kontroli jako dobre praktyki. Opracowano ulotkę informacyjną „Plastik nie jedno ma imię”, zawierającą m.in. informacje o symbolach recyklingowych, ich znaczeniu dla konsumenta przy ewentualnej obecności substancji toksycznych mogących migrować z opakowań z tworzyw sztucznych oraz realizacja pilotażowego programu „Skąd się biorą produkty ekologiczne”, skierowanego do dzieci przedszkolnych i ich rodziców. Z kolei UOKiK, poza prowadzeniem obowiązkowego rejestru wyrobów niezgodnych z wymaganiami lub stwarzających zagrożenie, zamieszczonego na rządowej stronie internetowej, publikował również zbiorcze

raporty i komunikaty prezentujące wyniki kontroli Inspekcji Handlowej, w tym dotyczące bezpieczeństwa chemicznego produktów z tworzyw sztucznych. W ten sposób postępował zgodnie z przepisem art. 10 ust. 2 ustawy z 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej¹⁹. Działania te NIK oceniła jako rzetelne, choć sześciu z piętnastu wpisów do rejestru niebezpiecznych zabawek z tworzyw sztucznych dokonano w okresie od 2 miesięcy i 12 dni do 4 miesięcy i 22 dni od wydania przez Prezesa UOKiK ostatecznej decyzji będącej jego podstawą. Natomiast zgodnie z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 4 stycznia 2019 r. w sprawie rejestru wyrobów niezgodnych z wymaganiami lub stwarzających zagrożenie²⁰, powinny być dokonane niezwłocznie. Zasadniczą, niezależną od UOKiK przyczyną opóźnienia był brak podstawy prawnej²¹.

W ocenie NIK spowodowało to jednak utratę charakteru zapobiegawczego i ostrzegawczego zamieszczonych w rejestrze informacji.

Wnioski

Pomimo zgodnej z prawem i rzetelnej realizacji zadań służącej ochronie ludzi przed szkodliwym wpływem tworzyw sztucznych przez większość skontrolowanych organów, nie były one w stanie zapewnić skutecznej ochrony konsumentów przed niebezpiecznymi produktami.

¹⁹ Dz.U. 2020 poz. 1706.

²⁰ Dz.U. z 2019 r. poz. 105.

²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 12.8.2016 w sprawie rejestru wyrobów niezgodnych z wymaganiami lub stwarzających zagrożenie straciło moc 20.10.2018 (Dz.U. poz. 1374), natomiast nowe rozporządzenie Rady Ministrów z 4.1.2019 (Dz.U. z 2019 r. poz. 105) weszło w życie 25.1.2019.

Opierając się na ustaleniach kontroli NIK wniosowała do Prezesa Rady Ministrów o:

1. Zdefiniowanie potrzeb co do liczby próbek produktów z tworzyw sztucznych, jaka ma być obligatoryjnie objęta badaniami pod kątem bezpieczeństwa chemicznego i adekwatne dostosowanie potencjału badawczego laboratoriów UOKiK.

2. Wyeliminowanie barier: organizacyjnych oraz dotyczących wyposażenia analitycznego, uniemożliwiających organom Państwowej Inspekcji Sanitarnej pełną realizację planów pobierania próbek i wydłużających czas oczekiwania na wyniki badań materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

Do Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów Izba wystąpiła o skrócenie czasu oczekiwania na wyniki badań próbek zabawek pod kątem zawartości ftalanów, aby zminimalizować ryzyko sprzedaży produktów niebezpiecznych dla dzieci.

Do Głównego Inspektora Sanitarnego skierowano wniosek dotyczący aktualizacji procedur dotyczących RASFF o zasadach przekazywania informacji pozyskanych przez organy PIS od przedsiębiorców, bez przeprowadzenia kontroli w terenie.

Prezes UOKiK podzielił wniosek NIK o skrócenie czasu badań próbek zabawek i podjął działania w tym kierunku. Z kolei Minister Zdrowia uznał za zasadne opracowanie odrębnych wytycznych dla organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej, umożliwiających weryfikację przez PIS wycofania z rynku niebezpiecznych produktów z tworzyw sztucznych.

PRZEMYSŁAW SZEWCZYK

p.o. wicedyrektor,

KRZYSZTOF WÓJCİK

gł. specjalista kontroli państwowej,
Delegatura NIK w Łodzi

Słowa kluczowe: tworzywa sztuczne, mikroplastik, ftalany, GIS, UOKiK, RASFF, RAPEX

Bibliografia

1. A. Astel, P. Piskula: *Mikroplastiki – nowe zanieczyszczenia systemów wodnych*, 2019.
2. *Annex XV Restriction Report – proposal for a restriction*, "ECHA", 2019.
3. A. Bogdanowicz, J. Wąsowski: *Mikroplastiki w środowisku wodnym*, "Wydawnictwo Naukowe PWN S.A.", Warszawa 2020.
4. *Final Technical Report: Chemical risks in plasticised toys, covering the period April 2016 – February 2018*, "Joint Market Surveillance Action on GPSD Products", 2018.
5. *Guidance for the identification of endocrine disruptors in the context of Regulations (EU) No 528/2012 and (EC) No 1107/2009*; "EFSA Journal", 2019.
6. *Microplastics in drinking-water*, "World Health Organization", Genewa 2019.
7. *Substancje chemiczne w produktach z tworzyw sztucznych*, ECHA.

ABSTRACT

Supervision of Production of Plastic – Protection Against Harmful Effects of Plastic

The NIK carried out an audit, covering the whole country, of the activities of institutions that supervise plastics and plastic products designated for contact with food (bodies of the State Sanitary Inspectorate), and other plastic products, especially toys (bodies of the Trade Inspection). NIK examined whether they protected people against harmful effects of plastic. The audit comprised two central offices – the Chief Sanitary Inspectorate (GIS) and the Office of Competition and Consumer Protection (UOKiK), as well as twelve offices at the regional level, being part of the combined government administration: six regional sanitary and epidemiological centres, and six regional trade inspectorates.

Przemysław Szewczyk, Acting Director, NIK Regional Branch in Łódź

Krzysztof Wójcik, Chief Specialist of State Audit, NIK Regional Branch in Łódź

Key words: plastics, microplastic, phthalates, Chief Sanitary Inspectorate (GIS), Office of Competition and Consumer Protection (UOKiK), RASFF, RAPEX